

บทที่ 6

สังคมวิทยาประยุกต์

- สังคมและการเปลี่ยนแปลง
- ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแผน
- การเปลี่ยนแปลงในความหมายของการพัฒนาชุมชน
- กระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผน
- อุปสรรคของการเปลี่ยนแปลง
- การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย
- ความโน้มเอียงของการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย
- ผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อชุมชน
- ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข

บทที่ 6

สังคมวิทยาประยุกต์

สังคมและการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไม่มีสังคมใดหยุดยั้งกับที่โดยแท้จริง ทุกขณะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์ อย่างน้อบที่สุดก็ เพราะว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาต่างกัน แม้จะคล้ายกันแต่ก็ไม่มีทางเหมือนกันได้โดยเด็ดขาด บุคคลแต่ละคนย่อมมีลักษณะพิเศษบางอย่างของตนเอง บุคลิกลักษณะของเขาย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอายุขัย เหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน อนาคตจึงไม่มีทางเหมือนกันโดยทุกประการ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางสังคมและภูมิศาสตร์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์สร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา เช่น แนวความคิดหรือแผนการกระทำซึ่งถูกยกย่องว่าเป็นบรรทัดฐานหรือประเพณีใหม่ขึ้นมา และทำให้สภาพแวดล้อมเดิมของสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป ในด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นเสมอทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติ และโดยการดัดแปลงแก้ไขและควบคุมโดยมนุษย์ ความเป็นไปของคืนฟ้าอากาศ เช่น อุณหภูมิ ร้อนหนาว ฝนตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ ย่อมมีผันแปรอยู่เสมอในระยะสั้น แม้ว่าในระยะยาวจะเกิดขึ้นคงที่ สม่ำเสมอ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น มีการเดินทางพบแหล่งทรัพยากรใหม่ พบริช.only ใน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ถูกใช้หมดเปลืองไป เป็นต้น มนุษย์ในแต่ละเวลาและสมัยจึงอยู่ในสภาพแวดล้อมซึ่งไม่เหมือนกัน และจำต้องคิดวิธีแก้ปัญหาการดำรงชีวิตในรูปใหม่ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ย่อมมีอันตรายมากทั้งสำหรับบุคคลแต่ละคนและสังคมเป็นส่วนรวม เพราะจะนำมาซึ่งความไม่แน่นอนและความสับสนวุ่นวายในการดำเนินชีวิต ในสังคมโบราณจึงย้ำการกระทำการตามประเพณี สังคมที่ยึดมั่นในหลักประเพณีเป็นสำคัญอย่างจริงจังที่สุดในการจัดระเบียบสังคมก็คือ

สังคมวรรณะ (Caste Society) ในอินเดียโบราณ สังคมชนิดนี้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด บทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเป็นไปตามประเพณีซึ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคล แม้แต่ในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อย และได้รับความสนับสนุนจากการบูรณะเชือกอทางศาสนา ซึ่งแบ่งไว้ด้วยอำนาจลึกซึ้ง และมหัศจรรย์ แม้แต่ชีวิตส่วนตัวของแต่ละบุคคลไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากถูกกำหนดโดยบรรดาที่เข้ามีภาระ เช่น ภรรยา ลูกสาว ฯลฯ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอ ไม่ว่ามนุษย์จะต้องการหรือไม่ เพราะตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การยึดมั่นในประเพณีอย่างตายตัวทำให้เกิดความกดดันและปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตในสังคม สังคมที่คิดว่าต้องปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยการวางแผนใหม่ แก้ไขแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มและฐานะต่าง ๆ ในสังคม ปรับปรุงสถาบันและส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมให้เข้ากับข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงไป แม้มนุษย์จะพยายามป้องกันการเปลี่ยนแปลงมิให้เกิดขึ้น แต่ก็ทำให้สำเร็จไม่ กลับก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มาตามมา ทำให้สังคมล้าหลัง เกิดความไม่เป็นธรรม ปัญหาความขัดแย้งและแบ่งแยกต่าง ๆ ภายในสังคม โดยเฉพาะปัจจุบันซึ่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และรวดเร็ว

ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเทศไทย ประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงถือเป็นสิ่งที่สำคัญของสังคมที่จะสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ความคิดเรื่องความก้าวหน้าได้ฝังแน่นอยู่ในความเชื่อของคนทั่วไป สังคมสนับสนุนให้มีการใช้ความคิดและเหตุผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้เกิดขึ้น บางครั้งอาจจะจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน โดยถือว่าการเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง คือ ความก้าวหน้า โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และในทางตรงกันข้ามการอยู่กับที่คือความล้าหลัง สังคมปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมา เนื่องจากมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่เท่ากัน ในปัจจุบันจึงเห็นความกังวลใจเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใน

อีกรูปหนึ่ง กล่าวคือ “ได้เกิดความพยายามที่จะควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้เป็นไปในทิศทางและด้วยความเร็วที่ต้องการโดยการวางแผนไว้ล่วงหน้า สังคมกำหนดจุดหมายปลายทางและวิธีการก้าวไปสู่จุดหมายเหล่านี้ไว้ล่วงหน้าเพื่อความเป็นระเบียบในสังคม และเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเป็นประ予以ชน์แก่สังคมมากที่สุด สังคมมีเจ้าหน้าที่พิเศษสำหรับดำเนินการในเรื่องนี้ ตัวอย่างที่คือ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับของประเทศและแผนพัฒนาชุมชนในระดับท้องถิ่น เป็นต้น

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ร่วมกันในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่าง เช่น การกินอาหาร การแต่งกาย การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ ไม่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เว้นเสียแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นมีผลสะท้อนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแตกต่างกว่าที่เคยเป็นมาแต่เดิม ตัวอย่าง เช่น การที่คนไทยในกรุงเทพฯ แต่งกายตามแบบฝรั่ง หรือการที่คนชนบทใช้ส้วมซึ่งสิ่งที่ว่านี้คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแบบอย่างวิธีการดำรงชีวิตของคนไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ว่าเกิดขึ้นในกลุ่มคนที่อยู่ด้วยกันเป็นสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งของสังคมไทยที่ปรากฏแก่สายตาเท่านั้น

ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวงเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวมานี้เกิดขึ้น เพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขต สิทธิหน้าที่ที่บุคคลจะพึงปฏิบัติต่อ กัน ได้จากที่เคยกำหนดกันอยู่ก่อน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก เป็นต้นไป ถ้าพ่อแม่ที่เคยมีสิทธิ์ว่ากล่าวห้ามปราบ หรืออนุญาตการกระทำการของลูกต่อกำหนดสิทธินั้นไป หรือลูกไม่ยอมรับสิทธินั้นของพ่อแม่ หรือความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าว ซึ่งแต่เดิมนายเคยมีสิทธิจะขายบ่าวให้คนอื่นไป แต่ต่อมามีสิทธิที่จะทำเช่นนั้นได้ เป็นต้น

ในประเทศไทยกำลังพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ การเปลี่ยนแปลงในด้านรสนิยมและการเปลี่ยนแปลงในความมุ่งหวังในชีวิตสูงขึ้น (Revolution of Rising Expectation) มีมาก เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบกระเทือนต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ชาวชนบทเป็นผู้มักน้อย ยอมรับสภาพความจนที่เป็นอยู่ อยู่กระท่อม กินน้ำบ่อ เดินทางด้วยเกวียน ไม่ต้องการหรือไม่รู้จักวิทยาและโทรทัศน์ แต่ปัจจุบันรสนิยมและความมุ่งหวังในชีวิตของชาวชนบทพัฒนาขึ้นอย่างมาก ต้องการบ้านที่น่าอยู่ ต้องการน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาดถูกหลักอนามัย ต้องการถนนเพื่อการสัญจรไปมา และต้องการวิทยุหรือโทรศัพท์เพื่อหาความรู้และความบันเทิง เหล่านี้เป็นต้น อย่างไรก็ได้รสนิยมและความมุ่งหวังในชีวิตเป็นความต้องการซึ่งเป็นไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งจะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับความรู้ของบุคคลในแต่ละสังคม กล่าวคือ คนในเมืองอาจมีรสนิยม หรือความมุ่งหวังในชีวิตสูงกว่าหรือมากกว่า เช่น ต้องการรถยนต์ ต้องการส่งบุตรหลานไปศึกษาความรู้ซึ่งต่างประเทศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงทำให้คนต้องรับผิดชอบ ขยันขันแข็งในอาชีพ และไม่ยอมปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ประเพณีในการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความต้องการความมุ่งหวังในชีวิต รสนิยม การเปลี่ยนแปลงในด้านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ สถาบันทางเศรษฐกิจ ปกครอง การศึกษา และการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงทางค้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มชาวนากลุ่มพ่อค้า กลุ่มกรรมกรและกลุ่มนายทุน เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแผน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแผน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ที่พึงประสงค์ เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมที่ได้รับการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดคthicทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงไว้ล่วงหน้า กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงตามแผนเกิดจากการทดลองใจที่จะพยายามปรับปรุง

ระบบวิธีการของตนเองขึ้นอย่างจริงจัง และมีการขอความช่วยเหลือจากตัวแทนของ การเปลี่ยนแปลง (Change agent) มาช่วยปรับปรุงแก้ไขด้วย

ถึงแม้ว่าตามปกติ ระบบสังคมต่าง ๆ ย่อมมีกระบวนการเปลี่ยนแปลง ตามธรรมชาติตลอดเวลา เช่น การที่สมาชิกรุ่นเยาว์ของสมาคมเจริญวัยขึ้น เรียนรู้ หน้าที่กฎหมายที่วิธีการของสังคมเพื่อเข้ารับช่วงบทบาทการทำงานของสมาชิกรุ่นใหญ่ที่ แก่เฒ่าไปตามกาลเวลา หรือการขัดแข้งในหมู่สมาชิกของสังคมที่ต้องปรับตัว แก้ไข ตัดแปลง จัดระเบียบวิธีการใหม่ให้สอดคล้องอยู่ตลอดเวลา แต่การเปลี่ยนแปลงเช่น ว่านี้อาจซ้ำและพยายามจัดรูปเดินอยู่เสมอ ไม่สามารถปรับตัวให้รวดเร็วเหมาะสมให้ เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันได้ทันท่วงที จึงจำเป็นต้องมีตัวแทนของ การเปลี่ยนแปลง หรือผู้ให้การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้เกิดมีการ กำหนดวางแผนขึ้นสำหรับการเปลี่ยนแปลง คือ กำหนดพิษทางหรือเป้าหมายและ ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ มิได้ปล่อยให้เป็นไปโดยอัตโนมัติหรือโดย บังเอิญ ตัวอย่างที่ดีคือการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ มีเจ้า หน้าที่ชุดพิเศษดำเนินการวางแผนเพื่อพัฒนาโดยมุ่งที่จะทำโครงการหรืองานใหญ่ ๆ ของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ของคนไทยทั้งชาติ เป็นต้นว่า การสร้างเขื่อน สร้าง โรงงานอุตสาหกรรม สร้างถนนสายใหญ่ ๆ เชื่อมระหว่างจังหวัด หรือแผนพัฒนาชุม ชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีนักพัฒนาเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งทำงานเพื่อพัฒนาคนในชนบทในท้องถิ่นที่ยังไม่เจริญ โดยมี วิธีทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงในความหมายของการพัฒนาชุมชน

ได้กล่าวมาแล้วว่า โครงการพัฒนาชุมชนเป็นส่วนประกอบอันหนึ่ง ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ เป็นกระบวนการที่ได้รับมอบหมายให้ ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น โดยมุ่งหมายที่จะยกระดับรายได้ของคนยาก จนในชนบทและกระจายผลประโยชน์กุ่นเป้าหมายที่ยังด้อยโอกาสให้ทั่วถึง โดยมุ่ง目标 ระดับความสามารถของคนในชนบท ขยายโอกาสทางการผลิต การจ้างงาน ตลอดจน

การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชนบท

ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ นักพัฒนาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะบันดาลให้โครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะนักพัฒนาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ช่วงชนบทซึ่งจะเรียกว่า ผู้รับการเปลี่ยนแปลง ขณะนี้ นักพัฒนาจึงเป็นบุคคลพิเศษ ต้องเป็นผู้รู้ มีความสามารถและมีความชำนาญในวิธีการอีกแบบหนึ่ง ขณะนี้ บทบาทและหน้าที่และความสัมพันธ์ของผู้ให้การเปลี่ยนแปลง และผู้รับการเปลี่ยนแปลง ควรจะได้พิจารณาโดยละเอียด

1. ผู้ให้การเปลี่ยนแปลง (นักพัฒนา) จะต้องมีความรู้ ความคิด ความชำนาญในวิธีการแบบหนึ่ง ซึ่งไม่มีอยู่ก่อนในระบบสังคมของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงนอกจากจะมีความรู้ความคิดในวิธีการแบบอื่นนั้นแล้ว ยังมีความสามารถที่จะซักชวนเกลี่ยกล่อมให้บุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงนั้น เปลี่ยนความคิดความเห็นเดิมของคนมารับเอาความคิดเห็นอีกแบบหนึ่งซึ่งผู้ให้การเปลี่ยนแปลงต้องการให้ งานสำคัญของผู้ให้การเปลี่ยนแปลง คือ ทำให้ผู้รับการเปลี่ยนแปลงที่วิธีการความคิดเห็นเดิมเสีย แล้วรับเอาของใหม่ไว้ หากทำได้สำเร็จตามแผนการที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจใช้ระยะเวลาและแตกต่างกันตามลักษณะของเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดมีขึ้นนั้นก็เรียกได้ว่าทำการเปลี่ยนแปลงตามแผนได้สำเร็จ

2. ผู้รับการเปลี่ยนแปลง (ชาวบ้าน) มีความคิดเห็นและวิธีการ สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิตที่เคยปฏิบัติมาจนเคยชินแล้วอย่างหนึ่ง อาจมีความต้องการที่จะเปลี่ยนหรือไม่มีความต้องการที่จะเปลี่ยนก็ได้ และถ้าหากผู้รับการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่บุคคลหนึ่งบุคคลเดียว แต่เป็นกลุ่มของบุคคลจำนวนมาก กลุ่มของผู้รับการเปลี่ยนแปลงนี้ อาจแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม ที่มีความต้องการ

ไม่ตรงกัน กลุ่มย่อขอกลุ่มนี้อาจต้องการจะเปลี่ยนแปลง แต่อีกกลุ่มนี้ไม่ต้องการที่จะเปลี่ยน เพราะไม่เห็นประโยชน์หรือไม่สนใจ ก็ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ลำบาก หรือแปรรูปไปจากที่คิดหมายไว้ ทำให้งานของผู้ให้การเปลี่ยนแปลงยากขึ้น และต้องใช้เวลานาน และวางแผนการที่รอบคอบรัดกุมกว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการได้ ยิ่งหากว่าผู้รับการเปลี่ยนแปลงมีความรู้สึกว่าการที่ตนเองต้องเปลี่ยนแปลงระเบียบวิธีการทำงานชีวิตและการงานที่เคยใช้อยู่นั้น เพื่อประโยชน์แก่ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงมากกว่าจะเป็นประโยชน์ของผู้รับการเปลี่ยนแปลงแล้วก็ยิ่งจะขัดขืน ทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นช้าลงหรือไม่สำเร็จเลย

เนื่องจากพื้นฐานเดิมทางความคิดเห็น ทัศนคติ และผลประโยชน์ของผู้ให้การเปลี่ยนแปลงและผู้รับการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นคนละอุป场กันอยู่ การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ให้การเปลี่ยนแปลงและผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะราบรื่นได้ผลดี ก็จะต้องเริ่มด้วยการเห็นประโยชน์ร่วมกันเสียก่อนและทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจ ทั้งสองฝ่าย ด้วยวิธีการเคลื่ยกล่อมซักชวนโน้มน้าวจิตใจให้เห็นคุณประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง วิธีการบังคับบุญเข้มอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้เป็นระยะเวลาหนึ่งซึ่งจะไม่ยั่งยืน เพราะความรู้สึกนิ่งคิดในจิตใจของผู้รับการเปลี่ยนแปลงนั้นฝืนอยู่ เมื่อมีโอกาสเป็นเสรีแก่ตัวเมื่อไร ก็จะเปลี่ยนกลับไปใช้แบบอย่างวิธีการเดิมของตน หรือใช้วิธีการอื่นซึ่งไม่ใช่เป็นความประسang์ของผู้ให้การเปลี่ยนแปลง โดยนัยเดียวกัน การสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น โดยที่ผู้รับการเปลี่ยนแปลงไม่ได้มีบทบาทร่วม สร้างกำลังแรงงานและความคิดเห็นด้วยอย่างเข้าอกเข้าใจ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ผู้ให้แนวมิตรขึ้นก็จะหมดไปหรือกล้ายืนอื่นไป หลังจากที่ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงนั้น ออกมาจากไปแล้วจากกลุ่มผู้รับการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตามแผน ขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงตามแผนอาจกำหนดออกได้เป็นขั้น ๆ ดังต่อไปนี้ กือ

1. ผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์กันขึ้นก่อน รู้ขอบเขตและความมุ่งหมาย ผลประโยชน์ได้เสีย นักพัฒนาในระหว่างการฝึกอบรมและเมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ประจำการแล้ว บทบาทที่สำคัญยิ่งก็คือการปรับตัวและวางแผนของนักพัฒนาเอง นักพัฒนาจะต้องระลึกอยู่เสมอ ว่า ทำอย่างไรจึงจะสร้างความสัมพันธ์ทั้งมิตรจนชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสและเชื่อถือ ถ้าไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในข้อนี้ นักพัฒนาจะทำงานในท้องที่นั้นไม่ได้เลย

2. การเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นประโยชน์และเกิดขึ้นได้ ก็ต้องมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเดียวกัน นักพัฒนาจะต้องเป็นผู้กระตุ้นแนะนำให้ความรู้เบื้องต้นแก่ชาวบ้านในกรณีที่ชาวบ้านยังไม่เกิดความต้องการ เช่น วันนี้ เช่น นักพัฒนาเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านเห็นชาวบ้านคุ้มน้ำจากบ่อซึ่งไม่ถูกสุขาภัยและชำนาญซึ่งโรคบิด หรือหัวตุกโกรก ก็ต้องให้ความรู้และโน้มน้าวจิตใจ จนชาวบ้านต้องการที่จะได้นอน้ำที่ถูกสุขาภัยและเพื่อใช้คุ้ม หรือนายแพทย์ทราบว่า คนผู้นี้น้ำป่วยแล้วอกให้ทราบ แนะนำให้ผู้ป่วยเกิดความต้องการให้แพทย์รักษา หากคนไข้ต้องการก็ลงมือรักษา แต่ถ้าคนไข้ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากแพทย์ 医師が「水病」だと診断されても、本人が治療を拒否する場合は、医師は治療をしない。

3. กำหนดปัญหาที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง และตกลงกันให้ชัดเจนในลักษณะของปัญหานี้ นักพัฒนาประสบความล้มเหลวในโครงการบางโครงการ เพื่อให้เห็นความสำคัญในหัวข้อนี้ เมื่อชาวบ้านเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง นักพัฒนาควรได้ดำเนินงานตามขั้นตอนของการวางแผนโครงการ ในแต่ละขั้นตอนควรให้คำแนะนำหรือชี้แจงรายละเอียดในเมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านสงสัยหรือไม่แน่ใจ อย่าตกลงใจแต่ฝ่ายเดียว

4. ร่วมกันพัฒนาและวางแผนให้แน่นอนก่อนจะดำเนินการตามโครงการใด ๆ กำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานซึ่งอาจทำได้หลาย ๆ วิธีให้แน่นอน ในเรื่องนี้เน้นหนักในเรื่องการประชุมคณะกรรมการและผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ นักพัฒนาต้องไม่ละเลยที่จะขอให้มีการประชุมร่วมกันในระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อวางแผนอีกด้วยในโครงการ ปัญหาการประสานงาน เป็นหัวใจในการดำเนินงานในขั้นนี้ ควรจะมีการประชุมกันหลาย ๆ ครั้ง จนแน่ใจว่า ทุกฝ่ายเข้าใจและยินยอมอย่างจริงจัง ก่อนจะเริ่มงานนักพัฒนาต้องแน่ใจและตอบคำถามอะไร เมื่อไร ทำไม ที่ไหน ใคร และอย่างไร ให้ได้เสียก่อน

5. ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้ว แพร่กระจายไปจนทั่ว ระบบสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน ในข้อนี้หมายถึงการหาทางกระจายการเปลี่ยนแปลง ออกไปให้ทั่ว และให้ทำกันมากที่สุดเพื่อเป็นแนวทางสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนี้ ให้ดำเนินการต่อไป ไม่ขาดตอนในเรื่องนี้จึงเน้นให้นักพัฒนาทำงานกับกลุ่มยิ่งกว่ารายบุคคล กลุ่มแรกที่ต้องเน้นหนักคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน และนักพัฒนามีความรู้ที่จะต้องสร้างกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านให้มากที่สุด เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานของนักพัฒนาเอง เช่น ก่อตั้งกลุ่มเกษตรกร กลุ่มศิริ เป็นต้น อนึ่ง วิธีการทำงานของนักพัฒนาให้เน้นหนักในเรื่องการให้การศึกษาแก่ประชาชน (Educational process)

6. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนเรียกว่าสำเร็จผลตามความมุ่งหมายได้ จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งกลุ่มผู้รับการเปลี่ยนแปลงรับไว้และดำเนินการต่อไปได้เอง โดยไม่ต้องมีผู้ให้การเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นพี่เลี้ยงหรือจัดการให้ตลอดเวลา ในหัวข้อนี้เป็นหัวใจของโครงการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาต้องระลึกอยู่เสมอว่าตนมีบทบาทและหน้าที่อย่างไร การให้ชาวบ้านและกรรมการหมู่บ้านได้ลงมือทำงานหรือวางแผนการดำเนินงานของตนเองและเพื่อตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง นักพัฒนาเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อชาวบ้านต้องการ โดยยึดหลักให้ชาวชนบทได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Learning by doing) พฤษภาคมที่มีโอกาสได้เรียนรู้จากการ

ปฏิบัติ จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการและรู้จักรับผิดชอบ ดังนั้นงานพัฒนาชุมชนในชนบทที่จะได้ผลเป็นการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงนั้น นักพัฒนาจะต้องปล่อยให้ชาวบ้านทำงานต่อไปได้อ่อง โดยที่ตนไม่ต้องอยู่ประจำเมื่องานในหน้าที่ผู้ให้การเปลี่ยนแปลงเสร็จแล้ว เป็นต้น

อุปสรรคของการเปลี่ยนแปลง

ในสังคมตะวันออกโดยทั่วไป ยกเว้นญี่ปุ่น เราต้องยอมรับอิทธิพลในทางขัดขวางความเจริญของระบบคุณค่า ความเชื่อ และประเพณีเก่า ๆ มากอย่างซึ่งทั้งหมดเป็นผลให้บุคคลชอบมีชีวิตอยู่อย่างสบายไม่จริงจังในชีวิต ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและปรับปรุงตนเอง โดยเฉพาะการหาความสุขเฉพาะหน้าในปัจจุบัน สมัยก่อนระบบคุณค่าแบบนี้มิได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างใด เพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมจากตะวันตกมีน้อย และจำนวนคนในประเทศก็มิได้มากนัก แต่ปัจจุบัน กล้ายเป็นสาเหตุสำคัญของความกดดันภายในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง อิทธิพลของวัฒนธรรมทำให้บุคคลต้องการมีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่คิดปรับปรุง แบบการดำเนินชีวิตของตนในด้านความยั่งยืนแม้ง การมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม ส่งผลถึงความล้าหลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและปัญหาอย่างมากอื่น ๆ ภายในประเทศ

นอกจากนี้ ระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจในประเทศต้องพัฒนาเป็นไปในทางรักษาสถานะเดิม (Status Quo) และขัดขวางการเปลี่ยนแปลง อิทธิพลจากประเทศตะวันตกทำให้โครงสร้างเดิมของสังคมเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่าสูงอย่างคร่องกันขึ้นระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เช่น ระหว่างชาวชนบทกับชาวเมือง ระหว่างนายทุนพ่อค้าคนกลางกับชาวนาผู้ผลิต ระหว่างผู้ได้รับการศึกษาสมัยใหม่กับผู้ยังมั่นในประเพณีเดิม บุคคลส่วนใหญ่ตอกย้ำในฐานะเสียเปรียบในการตัดต่อสัมพันธ์และแบ่งขันกับบุคคลส่วนน้อย ซึ่งเป็นผู้มีทรัพย์สินอิ่มตัว หรือการศึกษา ความไม่เป็นธรรมแสดงออกมารูปต่าง ๆ เช่น นายทุนเอาเปรียบเกษตรกรในเรื่องคอกบี้เงินกู้และค่าเช่าที่ดิน ความเจริญทางวัฒนธรรม

สะควรสนาขยและโอกาสก้าวหน้าในชีวิตจำกัดเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ ระบบเล่นพาร์คเล่นพากในการเข้าทำงานเหล่านี้เป็นปัญหาที่พบกันมากในประเทศด้วยพัฒนา ทำให้ชาวชนบทหมุดอยู่ติดอยู่ในชีวิต สภาพความเป็นอยู่ยากจน แร้นแค้น ขาดความมั่นคงและความมุ่งหวังในชีวิต จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่สนใจเรียนรู้ ขาดความตั้งใจในการเรียนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเท่านั้น ความสูขของเขางานเป็นความสูขเฉพาะหน้าโดยไม่คำนึงว่าจะมีผลลัพธ์ท้อนต่ออนาคตของเขาย่างไร ในหมู่คนชั้นต่ำ เราจะเห็นแบบการดำเนินชีวิตหลายอย่างที่ขัดต่อความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ เช่น

การหลงมัวเมาในการพนัน และยาเสพติด

การปล่อยตนเองให้มีถูกตามนายคนเดียงไม่ได้

การไม่สนใจในการศึกษาหากความรู้

การปล่อยเวลาว่างให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์

การขาดระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเอง

ความฟุ่มเฟือยเมื่อมีเงิน การนั่งมองอห้อจะให้รู้สึกสบายและผู้อื่นช่วย

ความจนและความไม่มั่นคงในชีวิต ทำให้บุคคลไม่มีโอกาสที่เลือกแบบอย่างการดำเนินชีวิตใหม่

นอกจากยึดมั่นในประเพณีเดิม ในสภาพเช่นนี้การพัฒนาคุณค่าและทัศนคติสมัยใหม่เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างแท้จริงจึงไม่มีทางเป็นไปได้

ถ้าเราพูดถึงสังคมชนบทไทย เราจะพบว่าชาวชนบทโดยทั่วไปมีนิสัยปัจเจกบุคคล (Individualistic) ชอบทำอะไรตามลำพังตนเอง ไม่มีการรวมกลุ่มอย่างถาวร (Permanent Group) จะมีบ้างก็เพียงร่วมกันจัดงานทำบุญ งานวัด แล้วก็สถาบันทางครอบครัวที่เป็นแบบครอบครัวเดียว (Nuclear family) อันประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก เป็นส่วนสำคัญ และมักจะนับถือการพึ่งมีวัย暮ีสูง ผู้อาวุโส (Seniority) การตัดสินปัญหางานเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่วัย暮ีมากกว่า เมื่ออธิบาย

ปัจเจกบุคคล (Individualistic) ได้ประพฤติปฏิบัติมาซ้านานในสังคมไทย เช่นนี้ จึงพบว่า

1. **นิสัย (Habit)** ได้แก่ความเคยชิน เป็นเรื่องของพฤติกรรมมนุษย์ (Human Behavior) คือมารยาท ความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ต่อสังคม กล่าวกันว่า ความไม่สำเร็จของโครงการบางโครงการในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนหรือไม่ได้ผลเท่าที่ควรนั้น ปัญหาอุปสรรคที่อยขัดขวางมิให้ทำได้สำเร็จ คือ ความไม่ชอบกัน ความรังเกียจ ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วในนิสัยของบุคคล อันได้แก่ความไม่คล่องแคล่วกระปรี้ กระปรี้ต่องาน คนไทยโดยทั่วไปมีนิสัยรักเกียรติ จึงมักเป็นคนเลือกงาน ต้องทำงาน 本身ฯ มีเกียรติ แม้จะได้รับค่าจ้างตอบแทนน้อยก็ยอม พิດกับสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เจริญก้าวหน้าทางด้านอุดมศึกษา สร้างเวลาล้อมทำให้เขามี ความเข้มแข็ง อดทน ปรับปรุงตนเอง คืนค่าว่า วิจัย ต่อสู้ และขัน แต่สังคมของเรา เป็นสังคมเกษตรกรรม ได้รับคำสอนให้พ้อใจในสิ่งที่มีอยู่ มองโลกในสิ่งที่สวยงาม ไครไครร์ทำทำ ไครไครค้าค้า การประกอบการต่างๆ จึงขาดประสิทธิภาพ ความรัก สนูกก็เป็นอิกอย่างหนึ่ง ซึ่งขัดขวางการทำงานอย่างจริงจังของคนไทย ตัวอย่างที่เห็น ง่ายๆ ก็คือ ตรุษจีนคนไทยมา ตรุษฟรังเศษคนไทยมา ตรุษไทยคนไทยมา เป็นต้น จึง นับได้ว่านิสัยเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลง

2. **ความเมื่อยชา (Inertia)** ได้แก่การกระทำการแสดงออกอันเป็น พฤติกรรมของคนที่เป็นไปอย่างเหนื่อยหน่าย ไม่ยินดี欣然 มักนิยมชอบในการ ทำงานแบบเก่า ๆ ไม่กระตือรือร้น ยึดในประเพณีเป็นสำคัญ คนในชนบทโดยมาก เนื่อยชา มีความมั่นน้อย จึงทำให้การพัฒนาชนบทเป็นไปได้ช้ามาก ขาดหมายสำคัญ ของการพัฒนาชุมชน ก็คือ คน (people) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งสำหรับประเทศ ที่กำลังพัฒนา เราจะสามารถพัฒนาประเทศได้ตามความคาดหมาย ที่ตั้งใจไว้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับการที่เราจะสามารถพัฒนาคน ให้ยกอาภาพลังกาย ใจ และสมองของคนที่มี อยู่มาร่วมพัฒนาประเทศได้มากน้อยเพียงใดถ้าคนอันเป็นทรัพยากรบุคคล (Human Resource) ที่สำคัญที่สุดของประเทศยังเมื่อยชาไม่ยอมพัฒนาด้วยแล้ว ย่อมเป็นผล

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก อนึ่ง คุณค่าทางสังคมไทยเราไม่ส่งเสริมความโน้มเอียงที่จะรับความคิดใหม่ๆ แปลก ๆ หรือคิดด้วยตนเอง จึงทำให้คนไทยต้องหันมาใช้โดยข้อเท็จจริงแล้วบางชนบทไทยจัดว่ามีพลังเนื้อชาติ ลักษณะของสังคมจึงเป็นไปในรูปการรับ (Passive) มากกว่าการกระทำ (Action)

3. ประเพณี (Tradition) โดยปกติแล้วประชาชนในชนบทนี้ย่อมมีวิธีประกอบอาชีพและวิถีทางดำเนินชีวิตซึ่งเป็นแบบฉบับของเขารองอยู่แล้วตามประเพณีเดิมของสังคมนั้น ๆ ปัญหาของการเชื่อในเรื่องที่ตายแล้วก็คงอยู่ การทำบุญเพื่อความสุขชาติหน้า ตลอดจนการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในพิธีการต่าง ๆ นั้น เช่น แต่งงาน บวชนาค เป็นอุปสรรคต่อการออมทรัพย์และการลงทุน

อนึ่ง ชาวบ้านบังขีดถือเอกสารนร เป็นเหตุผลยอมรับสภาพการเป็นอยู่ของตนในปัจจุบันไม่พยายามที่จะแปรบ้านหรืออาชันะธรรมชาติเพื่อความสุขของตนในชาตินี้ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

4. ความหวาดระแวง (Suspicion) ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในหมู่บ้าน นักพัฒนาจะต้องแน่ใจเสียก่อนว่า ประชาชนเห็นชอบด้วยแล้วในการที่จะให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ แต่ถ้าการแนะนำการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ให้กับชาวบ้าน และชาวบ้านบังสร้างสัยหวาดระแวงว่าการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ปลอดภัย ชาวบ้านยากที่จะทำงานและเสี่ยงกับความเสียหายนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การทำงานของชาวบ้านนิยมทำเพื่อพอมีพอ กินเท่านั้น จะให้เขาใช้พันธุ์ข้าวใหม่ ชาวนา ก็ไม่กล้าเสี่ยง เพราะกลัวว่าจะได้ข้าวน้อยกว่าเดิม เช่นนี้เป็นต้น

โดยปกติการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านได้นั้นเป็นของยาก ชาวบ้านยังกลัวว่าฝันตกแล้วน้ำจะท่วม ฝนจะแล้ง ไม่มีน้ำในการเพาะปลูก จะเกิด骚กรรม โภก ความระแวงสงสัยเหล่านี้ทำให้ประชาชนต้องวิตกกังวลไม่กล้าที่จะทำอะไรลงไว้ ไม่กล้ากับการเสี่ยง ไม่กล้าลงทุน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง สังคมเช่นนี้จะไม่มีความก้าวหน้า ความเจริญได้เลย

5. ผลประโยชน์ที่มีอยู่ (Vested Interest) เป็นความจริงที่ว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ถ้าไปขัดกับผลประโยชน์ของชาวบ้านในสังคม ย่อมทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นสะอุดดง ถึงที่พนอยู่่สมอคือการคนนาคมระหว่างหมู่บ้านเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อชีวิตประจำวันของชาวชนบท เพราะไม่เพียงแต่อันวยความสะดวกในการติดต่องสื่อสารกับชาวบ้าน ตลาด ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังอันวยความสะดวกต่อการให้ความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ทางรัฐบาลด้วย แต่ปรากฏว่าทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านรู้แต่ก็ไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือสักที ดินให้ตัดถอน จนปรากฏว่ามีเรื่องกันมื่อย ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนผู้เกี่ยวข้อง เท่านั้นยังไม่พอในชนบทการส่งเสริมการลงทุน ถ้าไปเหมือนกับผู้ที่มีผลประโยชน์อยู่่ก่อนแล้ว ฝ่ายที่มีอยู่่ก่อนมักจะไม่ยอมและหาทางทำลายผู้ที่จะไปลงทุน ใหม่ ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงมีอุปสรรคอยู่่มาก

6. การขาดความรู้ (Lack of Knowledge) ในชนบททั่วไปประชาชนขาดความรู้ ความชำนาญ ความรู้ที่ได้มาจากการเลียนแบบให้เห็นได้ ปฏิบัติตามแบบอย่างบิดามารดา เป็นความรู้ที่มีอยู่่ในวงจำกัด เช่น พ่อ แม่ ทำนาลูกกี้ทำงานตามแบบอย่างของพ่อ แม่ หากไม่มีการวิพัฒนาการไม่ ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง คือ คนถ้าคนขาดเสียซึ่งกุณภาพ ไม่มีค่าต่อสังคม ศศิปัญญาไม่ดี ไม่คลาด ไม่มีไหวพริบ ไม่รู้เรื่องของโลก และไม่ทันกับเหตุการณ์ เป็นศั้น ก็คาดหวังได้ว่า ทัศนคติของคนพวกนี้จะเปลี่ยนแปลงได้ยาก

การขาดความรู้นี้ เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนา สมมติว่าทางรัฐบาลได้ช่วยเหลือโดยให้รถแทรกเตอร์เข้าไป แต่คนขับไม่เป็นหรือขับเป็นแต่ไม่รู้จักรถรับภาระที่ต้องทำงานอย่างไร ในไม้ชารรถแทรกเตอร์ซึ่งมีค่าหلامแสบน้ำที่ต้องพัง และเสื่อมค่าไป ฉะนั้น ประเทศที่กำลังพัฒนาจึงหารูปแบบที่จะพัฒนากำลังคนในชนบทของตนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และสามารถที่จะดำเนินการปกครองตนเองได้

ปัจจัยที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

ในประเทศไทยกำลังพัฒนา ประชาชนผู้ที่จะรับการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองสามารถ เกษตรกรรม และมีักษณะชีวิตร่วมเป็นอยู่แบบชนบท ซึ่งในกรณีของประเทศไทยกว่าร้อยละ 60 ของประชากรเป็นชาวชนบท สังคมชนบทที่ห่างไกลจากการคุณภาพ มีความขัดแย้งในชนบทเริ่มประเพณีเดิม และมีรสนิยมกับทัศนคติที่ไม่เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แต่ลักษณะการซื้อขายในชนบทเริ่มประเพณีเดิมนั้นแตกต่างมากน้อยกันไปตามความยากง่ายของการคุณภาพ และระดับของการศึกษาในส่วนที่เหลือของสังคมมีความเป็นอยู่แบบสังคมในเมือง ซึ่งในเมืองหลวงหมายถึงกรุงเทพฯ โดยเฉพาะแล้วได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกอย่างมาก แต่อิทธิพลส่วนใหญ่คงเป็นเพียงทางด้านวัฒนาที่นั่น ส่วนทัศนคติและระบบคุณค่ากับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลซึ่งเป็นแบบเดิมของไทยอยู่ตลอดทั้งนี้ ไปตามขอบเขตของความใกล้ชิดกับวัฒนธรรม อนึ่ง ในปัจจุบันความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์มีสูงมาก และความเจริญดังกล่าวโดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยี (Technology) ได้หลักใหญ่ไปยังประเทศไทย ประเทศไทยได้รับเอาความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างการยอมรับความเจริญทางวิทยาศาสตร์นี้ไว้ ระหว่างคนในสังคมชนบทและคนในสังคมเมือง ก่อให้เกิดความไม่สงบดุร้ายระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองอย่างมาก รัฐบาลปัจจุบันมองเห็นข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ จึงได้พยายามหาทางเพื่อยกระดับชาวชนบทให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ดังนั้น นักพัฒนาจึงเป็นตัวจกรที่สำคัญเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชาวชนบท กล่าวคือ กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจและยอมรับอาชีวศึกษาสมัยใหม่ พยายามโน้มน้าวให้ชาวบ้านเกิดความกระตือรือร้นในการปรับปรุงตนเองเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความประพฤติในส่วนที่ยังล้าสมัย

ในแง่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม นักพัฒนาผู้เป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นคนกลางที่จะลดความแตกต่างระหว่างคนในสังคมชนบท และในสังคมเมือง (หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นักพัฒนาเป็นตัวแทนของสังคม ซึ่งรับนโยบายจากรัฐบาลนำความรู้ความเข้าใจ และวิธีดำเนินชีวิตแบบใหม่ ให้ถึงมือชาวบ้าน โดยสอนให้ชาวชนบทได้รู้จักสิทธิและหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองไทยเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ๆ เป็นผู้จัดความยุติธรรมให้แก่สังคมในส่วนหนึ่งด้วย) หน้าที่ที่เห็นชัดแจ้งในเรื่องนี้ คงชี้ให้เห็นได้เป็น 2 ประการ คือ

1. เป็นผู้นำวิทยาการใหม่ไปถึงมือชาวบ้าน
2. เป็นผู้เปลี่ยนทัศนคติที่ล้าสมัยหรือถ่วงความเจริญของชาวชนบท

ปัจจัยที่ช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงนั้น มีหลายประการ แต่ที่นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ

1. ความต้องการ (Needs) ได้แก่ ความปรารถนาของมนุษย์ที่ต้องการจะได้รับการตอบแทนตอบสนองเป็นความต้องการที่แรงกล้า ซึ่งคนเราจะขาดเสียไม่ได้ ความต้องการเช่นนี้เริ่มนี้ตั้งแต่ข้างเป็นทารก เด็กที่คลอดออกจากครรภ์มาจะต้องเพื่อต้องการหายใจ ทุกคนต้องการอาหาร ต้องการการเคลื่อนไหว การพักผ่อนหลับนอน ความอบอุ่น การขับถ่าย อย่างรู้สึกสบายเห็น ความต้องการทางเพศเพื่อก่อการสืบพันธุ์ ต้องการความก้าวหน้าในชีวิต ความปลอดภัยในทรัพย์สินและร่างกาย ต้องการความเป็นอยู่ที่มั่นคง หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์มีความต้องการปัจจัยสี่อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยาภัยโรค ซึ่งเราถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

เมื่อสังคมมนุษย์มีความต้องการดังได้กล่าวมาแล้ว ทุกคนจึงจำต้องมีการแสดงหา ปรับปรุง ศักดิ์ศรี มีความกระตือรือร้น มีความริเริ่มที่จะประกอบการงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน มีความกล้าที่จะเผชิญกับความจริงและเหตุผลเป็นความจริงที่ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น ถ้าโครงการใดไม่เป็นโครงการซึ่งนักพัฒนาขัดเยยดให้ชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านจะมาร่วม

กันดำเนินงานอันเป็นความต้องการ (needs) ของเข้า โครงการนี้มักจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ในทางตรงข้าม ถ้าเป็นโครงการบัดบีดของนักพัฒนา การดำเนินงานมักจะมีอุปสรรคปัญหานานาประการ

อย่างไรก็ตาม คนเราเมื่อเกิดความต้องการแล้ว ย่อมที่จะคิดวินิจฉัย ใช้สมอง สติปัญญา ให้พริบ ปรับปรุง แก้ไข เริ่มตั้งแต่บุคลิกภาพ อันเป็นลักษณะส่วนตัวของตนให้ดีขึ้น เปลี่ยนท่าทาง นิสัย ความประพฤติ ตลอดจนท่วงที วาระ การปรับปรุงสิ่งเหล่านี้เพื่อปรุงแต่งให้คนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการจากบุคคลหนึ่งไปอีกบุคคลหนึ่ง สู่ก្នុងและสังคมในที่สุด การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขเหล่านี้ จึงถือเป็นเครื่องสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้เป็นอย่างดี

2. ความพอใจ (Satisfaction) คังได้กล่าวมาแล้วว่า คนเราจะทำ การประพฤติปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการ (needs) เป็นสำคัญและเพื่อความต้องการ (needs) นั้น บรรลุเป้าหมายสมประสงค์ ก็ก่อให้เกิดความสุขใจ ปลื้มใจจากสิ่งที่ได้รับ เพราะตรงกับรสนิยมของคน ทำให้บุคคลผู้นั้นมีความสนหายใจ เราเรียกว่า เกิดความพอใจ (Satisfaction) ความจริง ความพอใจ เป็นร่องของความละเอียดอ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล แสดงให้รู้ได้ด้วยอาการสีหน้า ท่าทาง และความประพฤติ (Behavior) ของบุคคลนั้น ๆ

นักพัฒนาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) ที่จะนำสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลง พยายามนำความต้องการไปให้ชาวบ้าน กระตุ้นชักจูงให้ชาวบ้านเกิดความริเริ่ม จนาชาวบ้านเกิดความพอใจและร่วมกันดำเนินงาน อาทิ การทำงานด้วยเครื่องจักรกล ซึ่งແນ່ນอนหากประชาชนเกิดความสนใจ ศึกษาและเกิดความพอใจแล้ว ย่อมจะรับไปดำเนินการด้วยความเต็มใจ ทำให้สังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยอัตโนมัติ เพราะการกระทำด้วยความพอใจนั้น ย่อมมีประสิทธิภาพย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลง จึงกล่าวได้ว่า ความพอใจมีส่วนช่วยสนับสนุนให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง

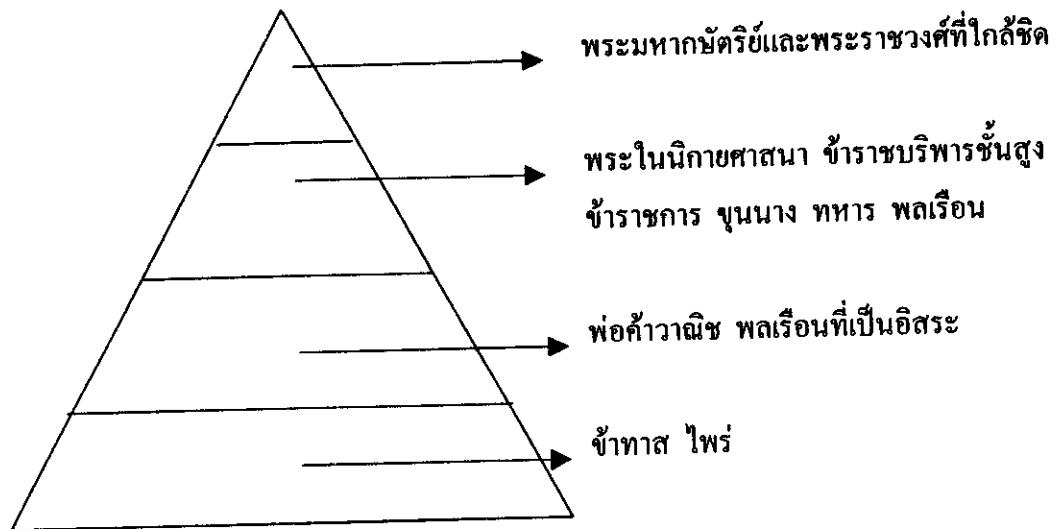
3. ประโยชน์ที่ได้รับมากขึ้นและเห็นได้ชัด (Greater Demonstrate Utility) เมื่อคนเกิดความต้องการและมีความพอดีในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว หากการดำเนินงานนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เสีย ไม่เป็นภัยต่อตัวเขา หรือไม่เป็นกิจการที่ไม่เสียเงินทองมากมายนัก แต่เห็นประโยชน์ได้ชัดแจ้ง เช่น การสร้างเขื่อนหรือทำนบกันน้ำเพื่อการทำนา เพาะปลูก ในท้องที่ที่มีวัสดุอุปกรณ์อยู่พร้อม และเป็นที่คาดหมายกันว่า ถ้าทำทำนบเสร็จจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง รวมทั้งสามารถเลี้ยงปลาในนาด้วย ประชาชนยอมจะพอดีและไม่ขัดข้องต่อการดำเนินการอย่างแน่นอน

เมื่อการสร้างทำนบได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ผลย่อมเกิดขึ้นกับสังคม คือ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ดีขึ้น คนมีงานทำมากขึ้น คนที่มีเงินก็สามารถที่จะปรับปรุงตนเองด้านที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ตลอดจนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า ประโยชน์ที่ได้รับมากขึ้นและเห็นได้ชัดนั้นเป็นเครื่องกระตุนให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ในรูปใหม่ได้

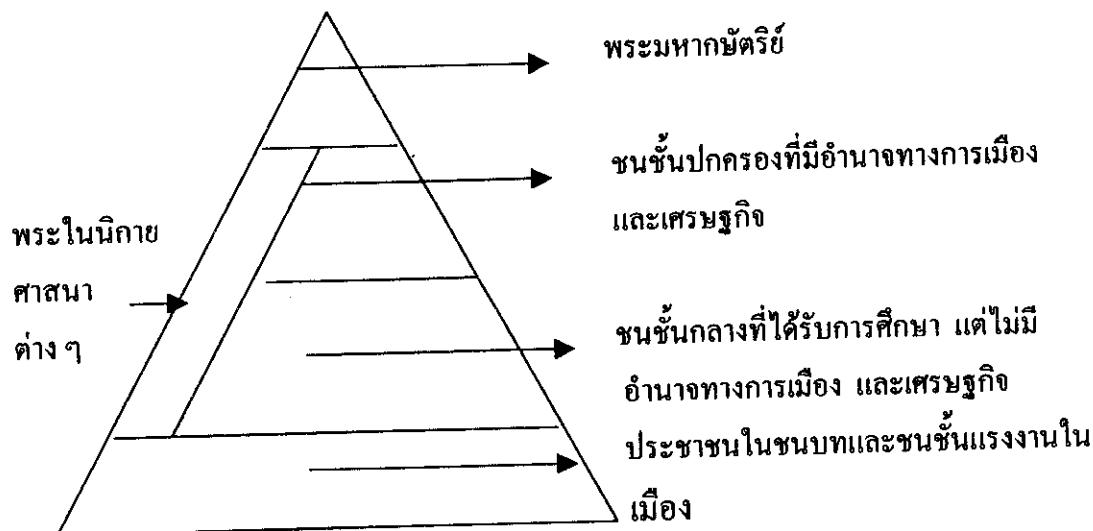
การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยโดยสังเขป

ลักษณะเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า การเปลี่ยนแปลงสามารถมองเห็นได้ต่อเมื่อ ได้มีการเปรียบเทียบภาวะของสังคมในระยะเวลาหนึ่งกับอีกระยะเวลาหนึ่ง สิ่งแรกที่มองเห็นชัดถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ก็คือ โครงสร้าง เราอาจพูดได้อย่างสรุปว่า โครงสร้างของทุกสังคมมีลักษณะคล้ายรูปสามเหลี่ยม ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมนั้น ๆ นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการปกครองระบบสมบูรณากฎสิทธิราชย์ โดยถือว่า พระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนสมบัติแห่งชาติ ในส่วนที่สูงที่สุดของสามเหลี่ยมนี้คือ องค์พระมหากษัตริย์และพระราชนครองที่ใกล้ชิดดังในรูป

ลักษณะของสามเหลี่ยมจะสูงมากกว่าเมื่อเทียบกับในปัจจุบัน นอกจากนี้ ส่วนประกอบก็ผิดแยกแตกต่างไปด้วย ถ้าจะดูในสามเหลี่ยมเทียบกับโครงสร้างของสังคมปัจจุบัน ก็คงเป็นดังในรูป คือ

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่ก็เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในการปกครอง การศรษณุกิจและการศึกษา ซึ่งเป็นผลจากการแพร่ขยายและผสมพืชานทางวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมตะวันตก ตัวอย่างเช่น การนำเอารูปการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ การยอมรับการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ทางตะวันตก และตลอดจนความพยายามที่จะนำเอาความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามา โดยเฉพาะในปัจจุบัน การศึกษากำลังเป็นเครื่องมือในการที่คนชั้นกลางจะใช้เป็นอุปกรณ์ในการที่จะเขยื้อนฐานให้สูงขึ้น และชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นก็นับว่าจะมีจำนวนมากขึ้น ในทุกวันนี้สังคมในเมืองมีอัตราความเปลี่ยนแปลงในลักษณะของสังคมสมัยใหม่มากกว่าชนบท ทั้งนี้ ก็เพราะในเมืองเป็นจุดที่วัฒนธรรมไทยผสมพืชานกับวัฒนธรรมตะวันตก และเป็นแหล่งที่จะแพร่diffusion ขยายออกไปในชนบทด้วย

ความโน้มเอียงของการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

ในทุกวันนี้เรอาจาจจะถือได้ว่า สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของตะวันตกโดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศในแถบยุโรปเป็นแหล่งสำคัญในการแพร่diffusion ถ้าพิจารณาในระดับชาติแล้ว สังคมไทยหรือชาติไทยเราในขณะนี้มีความสัมพันธ์คิดค่ออย่างใกล้ชิดกับสังคมตะวันตกนานนาน ในทศวรรษของนักมนุษย์วิทยาอาจพูดได้ว่าวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมอเมริกา ได้มีการติดต่อคุกคัมชั่งกันและกัน การถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกันกระทำโดยสมาชิกของสังคมหรือวัฒนธรรมทั้งสองนั้นเป็นผู้นำพา ส่วนวัตถุทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของทั้งสองวัฒนธรรม เช่น รถยนต์ หนังสือภาษาอังกฤษ เป็นผลซึ่งเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้นคือการที่คนไทยไปอเมริกา คนอเมริกันมาเมืองไทย จากการพบปะจึงทำให้เกิดความคิด รสนิยมเปลี่ยนไป เมื่อคนไทยเหล่านั้นกลับเมืองไทย และคนอเมริกันกลับอเมริกา ก็จะเป็นตัวแพร่ความคิด หรือใช้อิทธิพลในการทำงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความคิดเห็นของตน ซึ่งเรอาจาจเรียกว่าตัวแพร่ขยาย (Multiplier) ตามธรรมชาติแล้ว วัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่าจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่า ดังนั้น ไทยย่อมจะรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เป็นเหตุให้มีการ

เปลี่ยนแปลง แต่ไม่ได้หมายความว่าจะเปลี่ยนเป็นแบบเดียวและเหมือนกับวัฒนธรรมตะวันตก เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเป็นไปโดยเลือกสรร (Selective) นอกจากนี้การประดิษฐ์คิดกันของไทยเองก็เป็นการกำหนดแนวทางของการเปลี่ยนแปลงด้วย เช่นอาจจะสังเกตเห็นว่า ในพิธีแขกร่วมลัศ ผู้รับทำความเคารพผู้แขกด้วยการไหว้ แล้วผู้แขกจับมือแสดงความยินดี ดังนั้น วัฒนธรรมใหม่ในพิธีดังกล่าว จึงเป็นการไหว้และการจับมือ ซึ่งการจับมือเป็นวัฒนธรรมตะวันตก ที่บรรดาผู้เป็นประชานรับเอาไว้และที่ซัดยิ่งกว่านั้นก็คือ การนำเอกสารชนต์เข้ามาใช้แทนเกวียนและม้า พฤติกรรมของสถาบันที่สำคัญ ๆ ของการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม ก็คือ รัฐบาลสถาบันการศึกษา และสถาบันเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจรับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดให้คนไทยได้มีสิทธิมีเสียงเลือกตั้ง เหล่านั้น ย่อมจะทำให้ชนบทเรียนทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นยังได้วางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งจะเปลี่ยนระบบการเศรษฐกิจจากการทำเกษตรกรรม แต่พอกินเป็นอุตสาหกรรมการเกษตร และในขณะเดียวกันก็เพิ่มผลผลิตทางเกษตรโดยการนำอาชีวกรรมทางตะวันตกเข้ามาใช้ เช่น การใช้ปุ๋ย การบำรุงพืช เป็นต้น ส่วนสถาบันการศึกษานั้นนับว่ารับเอาวัฒนธรรมการศึกษาของทางตะวันตกมาอย่างมาก บรรดาวิชาการต่าง ๆ ที่ศึกษากันอยู่ก็ถือได้ว่ามาจากตะวันตก โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย แม้ว่าเนื้อหาและความทันสมัยในวิชาจะล้าหลังกว่าตะวันตกไปบ้าง เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ห้องสมุดไม่พอเพียงก็ตาม เราอาจจะสรุปได้ว่า สถาบันการศึกษาในเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปตามแบบของตะวันตก โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ประเทศไทยอเมริกา อังกฤษ เป็นแบบฉบับที่มีอิทธิพลยิ่ง ทุก ๆ ปีครูอาจารย์ที่ถูกส่งเข้าไปรับวัฒนธรรมจากอเมริกา กลับมาทำหน้าที่เป็นตัวแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปหลายประเทศมาก ๆ ซึ่งคนเหล่านี้เป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในการงานทั้งทางการเมือง การศึกษาและเศรษฐกิจ โดยการศึกษาอบรมบุคลากรเหล่านี้ย่อมจะเป็นผู้นำพาเอวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใส่ให้สังคมไทย ในส่วนด้านเศรษฐกิจนั้น เราจะพบว่ามีสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลของการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ เช่น การธนาคาร การอุตสาหกรรม เป็นต้น

สังคมใจจะพัฒนาหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมนั้นที่จะสามารถเลือกสรรเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่นมาดัดแปลง ให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด โดยไม่มีความขัดแย้ง กับวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น พระบรมราชโւณราชวาราม ซึ่งคนไทยภาคภูมิใจและถือเป็นสัญลักษณ์ของชาติและเป็นเครื่องศักดิ์สิทธิ์ท่องเที่ยวอยู่เป็นนิจ ก็เป็นผลสืบเนื่องจากความสามารถที่จะผสมผสานศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ สถาปัตยกรรมการแบบไทยผสมขอม บวกเข้ากับความสามารถในการก่อสร้างของคนไทย เราจึงมีสิ่งก่อสร้างที่ทุกคนภาคภูมิใจ ดังนั้น จึงเป็นภาระสำคัญของสถาบันการเมือง การศึกษา การเศรษฐกิจที่จะต้องรู้จักผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับวัฒนธรรมจากต่างประเทศให้เป็นไปโดยเรียบร้อย มิฉะนั้น จะเกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาเด็กวัยรุ่น ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ตลอดจนการเคลื่อนไหวของประชาชน

ผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อชุมชน

เนื่องจากความเจริญในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การคมนาคม และการขนส่ง หรือพูดง่าย ๆ ว่าความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมีสูง ทำให้มนุษย์สามารถนำพลังงานจากธรรมชาติมาใช้แทนแรงงานมนุษย์และสัตว์ได้มาก เป็นผลให้เกิดอุตสาหกรรมใหญ่น้อยมาก many มีการผลิตส่งสินค้าไปขายยังต่างประเทศ มีการสร้างyanพาหนะขนส่งทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ ซึ่งสามารถย่นระยะเวลาเดินทางของมนุษย์ให้สั้นลงอย่างไม่เคยมีมาก่อน ว่าจะเป็นไปได้ มีการผลิตวิทยุและโทรศัพท์เป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนที่อยู่ไกลเมืองใหญ่สามารถหาความบันเทิง และช่วยให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ รวมตลอดถึงวัฒนธรรมของต่างประเทศที่แฟ่เข้ามายัง

ความเจริญก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดังกล่าว เป็นความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุซึ่งเป็นไปด้วยความรวดเร็วเกินกว่าสถาบันของสังคมในรูปต่าง ๆ เช่น ครอบครัว ม้าน้ำ วัด โรงเรียน และชนบทธรรมเนียมประเพณีอื่น ๆ จะเปลี่ยนแปลงและให้ตัวได้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น

เมื่อความเจริญทางวัตถุมีมากและเป็นไปโดยรวดเร็ว ก็ย่อมทึงความเจริญทางวัฒนธรรมและสถาบันทางสังคม ไว้เนื่องด้วยอย่างห่างไกลกันมาก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมเก่า ซึ่งเข้ากันไม่ได้ ผลของสภาวะเหล่านี้ก็คือเกิดสภาพที่เรียกว่า “สังคมแตกแยก” อันทำให้เกิดผลเสียหายหลายอย่าง เช่น ศีลธรรมอันดีของสังคมเสื่อมลง เกิดปัญหาเด็กวัยรุ่น ปัญหาฯลฯ ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาโสเกล ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการหย่าร้าง ฯลฯ ทำให้สังคมขาดสืบสาน ภาพและความสงบสุขในที่สุด

ลักษณะของปัญหาที่จะเกิดขึ้น

เพื่อที่จะชี้ให้เห็นผลร้ายของการที่ความเจริญทางวัตถุทดสอบทึงความเจริญด้านจิตใจหรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมไว้เนื่องหลังอันห่างไกลนี้ จำเป็นจะต้องกล่าวถึงสภาพชีวิตของประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทให้เห็นเสียก่อนว่า ชาวชนบทมีความเป็นอยู่และมีความเชื่อถือตามคติเก่า ๆ ของเข้าอย่างไรบ้างแล้วในตอนต่อไปจะจะชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของความเจริญทางวัตถุซึ่งจะมีผลต่อสถาบันและความเชื่อเก่า ๆ เหล่านี้ ว่าจะเป็นไปในลักษณะอย่างไรอีกรึจังหนึ่ง

ลักษณะของชุมชนในชนบท ชาวชนบทเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ การดำรงชีวิตของเข้าจึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และโดยที่ยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ชาวชนบทจึงมักเชื่อว่า ฝน ลม ไฟ อากาศ เป็นเรื่องของภูตผีหรือเทวดา เป็นผู้บังคับให้มีให้เกิดขึ้น แม้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บและผลิตผลต่าง ๆ จะได้มากน้อยเท่าใดในปีหนึ่ง ๆ ชาวชนบทก็มีความเชื่อว่าเป็นเรื่องของเทวดาไฟดินเป็นผู้อำนวยการให้ค่วย ฉะนั้น เราจึงพบว่าเวลาฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวชนบทจะจัดให้มีการแห่นางแมวเพื่อขอฝนเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยในครอบครัวก็มักจะหาหมอดู หรือให้หมอดูตรวจดูว่าได้ภูตผีเรือนหรือพระภูมิซึ่งทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย พยายามแก้หรือให้สินบนกับภูตผีนั้น ๆ ซึ่งเข้าใจว่าจะสามารถปัดเป่าให้หายความเจ็บไข้ได้ ความเชื่อดังกล่าวเนี้ยคงมีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของชาวชนบทในประเทศไทยเป็นจำนวน

มากแม้ผู้ที่มีการศึกษาและมีชีวิตอยู่ในเมืองที่ยังมีความเชื่อถือในเรื่องเหล่านี้ก็ยังมีจำนวนไม่น้อย

ทางค้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการหาเลี้ยงชีพนั้น ชาวชนบทมักมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ คือ ปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ที่สามารถให้ไข่ให้น้ำให้ใช้บริโภคเอง ในครอบครัวได้โดยไม่ต้องพึ่งอาหารจากตลาดมากนัก บางชุมชนมีการทำผ้าและทำเครื่องใช้ไม้สักอย่างง่าย ๆ ใช้เองด้วย จากการเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ นี้เอง ชาวชนบทส่วนมากจึงขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของอาหารและหลักโภชนาการ และมักเป็นโรคขาดอาหารกันอยู่ทั่วไป อาหารที่บริโภคก็มีแต่ข้าวเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอาหารประเภทโปรตีนและอาหารที่จะให้คุณค่าอย่างอื่นแก่ร่างกายได้รับเพียงเล็กน้อยในวันหนึ่ง ๆ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าชาวชนบทขาดความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพและอนามัย ทำให้มีโรคภัยไข้เจ็บเบี่ยง โดยเฉพาะโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารและโรคเด็กอ่อน เป็นเหตุให้มีคนตายมาก แม้เด็กครึ่งนั่งห่มก็มีไม่ค่อยพอเพียงที่จะให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ซึ่งทำให้เป็นโรคปอดบวมตายปีลามาก ๆ

ในด้านเกี่ยวกับการติดต่อทางสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นที่ทำการอบรมสั่งสอนทั้งความประพฤติและการอาชีพ เด็กในชนบทจึงมีความเคราะห์เชื่อฟังพ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่เป็นอย่างดี ไกลจากครอบครัวออกไปก็ได้แก่เพื่อนเล่น ซึ่งอาจเป็นเด็กในหมู่บ้านเดียวกันหรือจากหมู่บ้านใกล้เคียงกัน เมื่อมีเวลาว่างเด็กจากหมู่บ้านหนึ่งจะไปร่วมเล่นหัวกันทำให้เกิดความรักใคร่และความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี เพื่อนเล่นนี้เมื่อเติบโตขึ้นก็ยังคงมีสายสัมพันธ์ต่อกันไปอีก มีการติดต่อและช่วยเหลือกันในงานต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังจะเห็นได้ว่าในชนบทนั้นมีบ้านหนึ่งมีงานแต่งงานหรืองานบวชนาคคีดี เพื่อนบ้านจะมาร่วมช่วยงานกันอย่างแข็งขัน บางทีก็ช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพด้วย เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแขกไอน้ำ เป็นต้น

วัดเป็นสถานที่บันทางศาสนาที่มีความสำคัญต่อชีวิตชาวชนบทอีกอย่างหนึ่ง ชาวชนบทมีความเลื่อมใสในศาสนามาก เพราะมีความเชื่อในเรื่องภูตผีเทวตาเป็นทุนอยู่แล้ว ชาวชนบทจึงเป็นผู้มีใจบุญกุศลมั่นไปทำบุญและฝึกtechniqueที่มีชื่อเสียง เช่น การทำปูเสือ หรือการทำกระเบื้องดินเผา ฯลฯ ที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ ชาวชนบทมักจะไปที่วัดในตอนบ่ายในฤดูที่ว่างจากการเพาะปลูก หรืออาจไปเฉพะวันพระในฤดูที่มีงานมากเพื่อสันทานกับพระและกับผู้ที่มาจากการนี้ จึงเป็นการแตกเปลี่ยนช่วงเวลาและความรู้ต่อ กันทางหนึ่ง ฉะนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ชาวชนบทใช้ติดต่อสมาคมกันในวงกว้างออกไปจากครอบครัวและเพื่อนบ้าน

ผลกระทบจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตชาวชนบท ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า แม้ชาวชนบทโดยทั่วไปจะมีฐานะยากจน มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกมากนัก แต่เขาก็มักมีความสุขความพอใจในความเป็นอยู่อย่างนั้น ซึ่งมีความสงบสุขและมีสติยิ่ง จึงเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาที่จะต้องขับเคลื่อนให้เขาก็ได้ความสนใจที่จะพัฒนาอาชีพ และความเป็นอยู่ของเขาก็จะดีขึ้นกว่าเดิมเสียก่อน การพัฒนาชุมชนจึงจะเริ่มต้นได้ ทราบได้ที่ชาวบ้านชนบทยังมีความพอใจในชีวิตและความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เช่นนี้การนำโครงการพัฒนาใด ๆ ไปชักชวนให้ชาวชนบทกระทำจะไม่เกิดผลเลย

1. ปัญหาเกี่ยวกับการอาชีพ เมื่อมีถนนหนทางสะดวกและชาวชนบททราบว่ามีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่ในเมืองหรือที่ตำบลใกล้เคียง ชาวชนบทบางส่วนจะเริ่มอพยพไปยังแหล่งอุตสาหกรรมที่มีการจ้างแรงงาน เป็นเหตุให้ช่วยแบ่งเบาการว่างงานของคนในชนบทบางแห่งที่มีแรงงานเหลือเฟือลงได้ แต่ถ้าเป็นห้องคิ่นที่มีแรงงานทางเกษตรน้อย การอพยพของคนในชนบทไปสู่แหล่งอุตสาหกรรม จะทำให้ค่าจ้างแรงงานทางเกษตรในห้องคิ่นนี้มีอัตราค่าจ้างสูงขึ้น อย่างไรก็ได้ โดยทั่วไปแรงงานทางเกษตรของชนบทต่าง ๆ ในประเทศไทยมีน้ำเงินอยู่แล้ว การ

เปลี่ยนอาชีพทำเกษตรของชาวชนบทไปสู่โรงงานอุตสาหกรรมย่อมเป็นผลดี ทำให้ผู้ที่คงอยู่ในชนบทต่อไปจะได้มีงานทำเต็มที่

ในขณะเดียวกัน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่งจากแหล่งเมืองที่คับคั่งมาสังขานบท อาจเป็นต้นเหตุให้ชาวเมืองบางส่วนพยุงอกไปหาที่ดินทำไร่ หรือใช้เครื่องจักรประกอบการเกษตรขนาดใหญ่ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการแบ่งอาชีพกับชาวชนบทเดิม ชาวชนบทเดิมบางหมู่บ้านอาจต้องขายที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยของตนให้แก่ผู้ประกอบการเกษตรซึ่งมีทุนมาก ทำให้ฐานะของชาวชนบทที่เคยเป็นเจ้าของที่ดินอิสระต้องตกเป็นลูกจ้างของนายทุนไปก็ย่อมเป็นได้

ความสะดวกในการคมนาคมและการขนส่ง อาจมีผลกระทบกระเทือนต่ออาชีพของชาวชนบทบางแห่ง ได้อีกอย่างหนึ่ง คือถ้ามีการขนส่งพืชผลที่มีคุณภาพดีกว่า หรือราคาถูกกว่ามาจากการที่อื่นเพื่อนำมาจำหน่ายในท้องที่ซึ่งพืชผลมีคุณภาพดีกว่า หรือราคาสูงกว่า ก็จะทำให้ผู้ซื้อขาดความนิยมในพืชผลจากแหล่งเดิม ทำให้ชาวชนบทบางส่วนต้องเลิกอาชีพนั้น ๆ หรือจำเป็นต้องหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เหล่านี้ถ้าเป็นไปโดยรวดเร็วอย่างกระทันหัน อาจทำให้ชาวชนบทที่ถูกระบุกระเทือนกลับตัวห่ออาชีพใหม่ไม่ทันและเกิดความเดือดร้อนได้

2. ที่ดินมีราคาสูงขึ้นและปัญหาการใช้ที่ดิน เมื่อมีผู้อพยพมาอยู่ใหม่ก็ดี หรือเกิดจากการขยายตัวของประชากรในชนบทองค์ดี ที่ดินในชนบทที่มีความเจริญจะมีราคาสูงขึ้นซึ่งทำให้การหาที่ดินเป็นที่อยู่ที่ทำกินยากขึ้น ในบางท้องที่ชาวชนบทซึ่งเป็นเจ้าของถือเดิมอาจต้องจำหน่ายที่ดินที่มีอยู่เดิม แล้วอพยพเคลื่อนไปอยู่ในที่ห่างไกลออกไปอีก

นอกจากเรื่องที่ดินมีราคาสูงขึ้นแล้ว ปัญหาอีกประการหนึ่งได้แก่ การใช้ที่ดินอาจไม่เป็นไปโดยเหมาะสม เช่นที่ตั้งโรงงานที่เกิดใหม่อาจอยู่ใกล้ที่ชุมชนเกินควร ทำให้เกิดเสียงหรือกลิ่นไม่雅觀 ความสงบสุขของประชาชนได้ บริเวณที่อยู่อาศัยอาจต้องอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสม เป็นอุปสรรคต่อการจัดสถานที่สาธารณะ

สำหรับพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และอาจมีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่สำหรับสาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกันอื่น ๆ อีก เช่น ตลาดนัด ตลาดจำหน่ายสินค้า ทำเรือ ท่ารถโดยสารประจำทาง โรงเรียน ตลาดสถาน และสถานที่สำหรับบำเพ็ญกิจกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรมของชุมชน เหล่านี้เป็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนมีความเจริญและขยายออกไปโดยไม่มีแผนการใช้ที่ดินเตรียมไว้ล่วงหน้าอย่างเหมาะสม

3. อิทธิพลของครอบครัวลดลง เมื่อการค้าและการอุตสาหกรรมในเมืองเจริญขึ้น ชาวชนบทก็จะหันไปทำงานทำที่ในเมืองมากขึ้น แม้ว่าในส่วนผสมเดิมซึ่งเคยสนองความต้องการของครอบครัวได้ทุกด้านก็จะเปลี่ยนเป็นปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว แล้วนำพืชผลเหล่านั้นไปขายเป็นเงินตราที่ตลาดและเก็บเงินไว้ใช้จ่ายซื้อหาสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่น เสื้อผ้าและเครื่องใช้ประจำครอบครัวอื่น ๆ ซึ่งชาวชนบทจะหันไปพึ่งคลาดมากยิ่งขึ้นทุกที่ แม้แต่การแสวงหาความสำราญบันเทิงต่าง ๆ แทนที่จะหาความบันเทิงอยู่ภายในหมู่บ้านก็จะเปลี่ยนเป็นเดินทางเข้าไปบันเทิงต่าง ๆ แทนที่จะหาความบันเทิงอยู่ภายในหมู่บ้าน ตามโรงงานประกอบกับนิคมารถทางการค้าทางครอบครัวที่จะต้องออกนอกบ้านไปทำงาน ตามโรงงานหรือสถานที่ซึ่งแรงงานคงปล่อยเด็กให้อยู่กับลูกจ้างหรืออยู่ในความดูแลของบุตรคนโต เหล่านี้จะทำให้ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างบิดามารดา กับบุตรลดลง บุตรจะแสวงหาความเป็นอิสระมากขึ้น และไม่ค่อยเชื่อฟังบิดามารดาเหมือนดังแต่ก่อน ทำให้เกิดปัญหาเด็กวัยรุ่นซึ่งได้กล้ายieldเป็นปัญหาสังคมในหลาย ๆ ประเทศ

4. ปัญหาศีลธรรมเสื่อม เนื่องจากประชาชนมีการศึกษาดีขึ้นและเรียนรู้ความจริงต่าง ๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์มากขึ้นทำให้ความเชื่อในเรื่องกฎศีลปีศาจและเทพยาดาฟ้าดินลดลง ในขณะเดียวกันคนเราจะเริ่มไม่ค่อยเชื่อถือในบุญ หรือสรรค์นรกเหมือนแต่ก่อน เป็นเหตุให้มีผู้ไปวัดน้อม yalงและคนทำตนห่างศาสนามากยิ่งขึ้นทุกที่ เหล่านี้จะเป็นผลทำให้ศีลธรรมและความเชื่อสัมภัยของชาวชนบทซึ่งเคยนับว่าศีลมากในอดีต เปลี่ยนไปในทางกล้าทำชั่วมากขึ้น

หญิงสาวชานบทซึ่งเคยรักนวลสงวนตัวไว้จนกว่าจะแต่งงาน เป็นฝี่งเป็นฝา จะกลับเปลี่ยนรสนิยมเป็นแบบมีความรักง่ายหน่ายเริ่วเข้ามานแทนที่ การห่างร้าวระหว่างสามีภรรยาจะมีมากขึ้นและด้วยอิทธิพลจากวิทยุและโทรทัศน์ซักจุ่งให้หญิงสาวที่มีความแห่อเหมินทะเยอทะยานโกรธจะได้เป็นนางแบบ ดาราหรือนักร้องหรือมีเครื่องแต่งกายสวย ๆ ก็จะพาคนหลวงระเริงเข้าไปแสวงหาซื้อเสียงในทางผิด ๆ ที่ในตัวเมือง ในที่สุดก็จะตกเป็นเหยื่อของพวกพ่อเล้าแม่เล้าเจ้าเด้อห์ ซึ่งมีความเจนจัดในชีวิต และรู้จักใช้อุบາຍหลอกลวงให้ขายตัวได้โดยง่าย สาวชานบทเหล่านี้เมื่อกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้องในท้องถิ่นที่ตนอยู่ก็มักจะบอกแก่เพื่อนของตนว่า ตนไปประกอบอาชีพที่ในเมืองมีรายได้ดี เป็นเหตุให้เพื่อนรุ่นราวก្សาราเวดียกัน หลวงตามเข้ามาเพื่อจะได้มีรายได้สูงขึ้น จะได้ทำตนให้เพื่องฟูเหมือนเพื่อนบ้าง ผลที่สุดก็จะมีโสเกณฑ์เต็มบ้านเต็มเมืองไปหมด เด็กสาวเหล่านี้เป็นเด็กที่มาจากการนบทเกือบห้าสิบ

ทางด้านเด็กหนุ่มสาวชานบทกีเซ่นเดียวกัน เมื่ออิทธิพลของสถาบันครอบครัวอ่อนลง ประกอบกับขาดความเชื่อในหลักศาสนาและศีลธรรม จึงทำให้กล้ายเป็นผู้ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่และญาติ เห็นว่าคำสั่งสอนว่ากล่าวเหล่านี้ เป็นสิ่งล้าสมัย และมองวิความคาดของตนว่าเป็นคนคร่ำครีไม่ทันต่อความก้าวหน้าของโลก เด็กหนุ่มเหล่านี้ก็จะเตลิดเข้ามาทำงานทำที่ในเมือง เมื่อมีรายได้บ้างก็จะครบเพื่อนเที่ยว และลงบูชาศิลปวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่หลังไฟลเข้ามาย่างผิด ๆ ในที่สุด เงินทองที่อุตส่าห์เก็บหอมรอมริบไว้ได้บ้าง ก็จะค่อย ๆ หมดไปด้วย การค้มสุราและเที่ยวกางคืน บางคนที่ขาดความระมัดระวังและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะติดยาเสพติดเป็นโรคเดอต์และอาจแพร่เชื้อโรคต่อไปยังผู้อื่นอย่างกว้างขวาง หรืออาจนำกลับไปเผยแพร่ในชนบท ความผุ่งเพื่อเห่อเหมินเหล่านี้ ถ้าเป็นมากเข้าก็อาจมีการควบมิตรชั่วรวมกันตั้งเป็นกลุ่มวัยรุ่นกระทำการร้ายต่าง ๆ นานาได้ นับแต่การก่อเหตุทะเลวิวาทตีกันระหว่างกลุ่ม ไปจนถึงการปล้นทรัพย์ขนาดใหญ่อย่างมีแผนกีเอย ปรากฏมาแล้ว

5. **ปัญหาอัชญากรรมเพิ่ม เนื่องจากอิทธิพลของครอบครัวและความเลื่อมใสในศาสนาอ่อนลงประกอบกับความยากเด่นทางเศรษฐกิจอาจมีมากขึ้นสำหรับบุคคลบางคนที่ตกลงเป็นคนว่างงานจะทำให้มีผู้ประพฤติเป็นอัชญากรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความผิดประเภทประทุยร้ายต่อทรัพย์ซึ่งรวมถึงการปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ เป็นต้น มีมากขึ้น และเนื่องจากชาวชนบทส่วนมากเป็นผู้มีกำลังร่างกายแข็งแรง มีจิตใจดีหาญ แต่ขาดการศึกษาเป็นเครื่องกล่อมเกลาที่จะช่วยยับยั้งชั่งใจ ขณะนี้ เมื่อประกอบอาชญากรรมจึงมักมีลักษณะรุนแรง เช่น มีการทำร้ายหรือฆ่าเจ้าทรัพย์ในคดีชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ เป็นต้น**

แต่โดยผู้ร้ายชุกชุมนี้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นคนในท้องถิ่นนั้น ประกอบอาชญากรรมเองเสมอไป บางครั้งก็ปรากฏว่ามีคนจากท้องถิ่นอื่นหลบซ่อนเข้าไปอยู่ในท้องที่นั้นก็มี เนื่องจากการคมนาคมและการขนส่งสะดวก ช่วยให้โจรผู้ร้ายสามารถเคลื่อนข่ายเปลี่ยนท้องถิ่นหากินได้ง่าย โดยเฉพาะในระยะที่เริ่มการพัฒนาชุมชนใหม่ ๆ มักมีผู้หางานในทางทุจริตจากตัวเมืองออกไปล่อหลวงคนในชนบทเสมอ ๆ เช่น นำสลากรกินแม่งปลอมไปหลอกจำหน่าย นำปีกชนบตรซึ่งมีกระดาษเปล่าสดอยู่ตรงกลาง โดยมีชนบตรแท้จริงปิดไว้ข้างบนและข้างล่างเพียงน้อยนิดไปจำหน่ายในราคากู๊ด หลอกหลวงให้เป็นสามาธิกรองค์การมาปันกิจส่งเคราะห์ หลอกหลวงให้เข้าหุ้นบริษัท เล่นแชร์ หรือให้ภัยเงินเพื่อจะได้ค่าตอบแทนหรือดอกเบี้ยในอัตราสูง เป็นต้น เหล่านี้เป็นเรื่องที่เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น เมื่อการติดต่อกันชนบทต่าง ๆ มีความสะดวกมากขึ้น จำนวนผู้ทุจริตคิดล่อหลวงหากำไรจากชาวชนบทจะมีเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จึงเป็นเรื่องที่ควรระมัดระวังอย่างยิ่ง

6. **ความร่วมนือช่วยเหลือกันลดลง เนื่องจากการแปรปั้นในการประกอบอาชีพจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทเปลี่ยนไปอีกเป็นอันมาก ชาวชนบทเคยทำงานอย่างสมบูรณ์ แต่ขาดความกระตือรือร้นที่จะสร้างฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ก็จะกลับมาเป็นผู้ทำงานหนักเพื่อขายที่ทำกิน ปลูกบ้านใหม่ ส่งบุตรหลานไปเล่าเรียนต่อที่ในเมืองหรือในมหาวิทยาลัย เป็นต้น เหล่านี้ จะทำให้ชาว**

ชนบทภายเป็นคนมีนิสัยเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น และการคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านจะลดน้อยลง การร่วมมือกันโดยวิธีลงแขกเกี่ยวข้าวหรือไถนากันบ้านแต่ละหมู่ไป เปลี่ยนเป็นวิธีจ้างกันด้วยเงินตราแทน

ในขณะเดียวกัน ชาวชนบทเริ่มจะเรียนรู้วิธีการขอความช่วยเหลือจากทางราชการ เพื่อนำมาทดแทนความร่วมมือกันในกิจการใหญ่ ๆ ซึ่งขาดไป จะนั่นเองมีการเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการเพิ่มพูนขึ้นทุก ๆ ทาง เช่น การสร้างถนน สะพาน ทำนนบกันน้ำ โรงเรียน ลานกีฬา การจัดหาน้ำสะอาด โทรศัพท์ และไฟฟ้า ที่ดินทำการ ที่อยู่อาศัย เงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น การเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลนี้ ถ้ามีมากเกินไปและเป็นไปอย่างกว้างขวาง รัฐบาลก็จะมีภาระเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการจัดหางบประมาณมาสนองความต้องการของชาวชนบท และการบริหารงานให้เห็นไปตามโครงการต่าง ๆ ซึ่งอาจเกินกำลังของรัฐบาลที่จะสนองได้

สรุปแล้ว การพัฒนาทุกอย่างต้องสนับสนุนครอบครัวเข้มแข็ง ได้แก่ เศรษฐกิจที่สนับสนุนครอบครัวเข้มแข็ง การทำนาหากินที่แยกให้ครอบครัวออกห่างจากกัน พ่อแม่ลูกแยกกันไปคนละท้อง ไม่ใช่เศรษฐกิจที่พึงประสงค์ การศึกษาที่ทำให้เด็กไม่มีเวลาเรียนรู้กับพ่อแม่ เอาแต่ทำการบ้านท่องหนังสือ เห็นพ่อแม่ต่าตอยไม่มีความรู้ ไม่ใช่การศึกษาที่ส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็ง

ธุรกิจ การสื่อสารมวลชน ชุมชนต้องส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว รู้ดีต้องให้ทุกชุมชนมีพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อน การทำกิจกรรมของครอบครัว การบันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ การเรียนรู้ ระบบสวัสดิการสังคมต้องเป็นไปเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัวแม้แต่การวิจัยก็ควรทำเพื่อการนี้ และควรส่งเสริมระบบอาสาสมัครสังคมให้เต็มประเทศ ทั้งนักเรียน นักศึกษา คนหนุ่มสาว คนผู้คนแก่ เพื่อไปร่วมกันดูแลส่งเสริมสถาบันครอบครัว เมื่อสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ปัญหา

สังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะลดน้อยลงไป ในขณะเดียวกัน รัฐบาลจะต้องมีนโยบายที่เป็นรูปธรรม และออกกฎหมายสนับสนุนความเข้มแข็งของครอบครัว

คำถานท้ายบท

1. ทำไมสังคมมนุษย์จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง
2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายความว่าอย่างไร
3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มใดบ้าง
4. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแผน หมายความว่าอย่างไร
5. นักพัฒนามีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในกระบวนการเปลี่ยนแปลง
6. การพัฒนาบุคคลกับการพัฒนาสังคม ต่างกันอย่างไร
7. สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันของสังคมไทย ทำให้ความสัมพันธ์ของคนต่างไปจากเดิมอย่างไร
8. ปัจจัยที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง
9. การเปลี่ยนแปลงมีผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง
10. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการผลของการเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง และจะมีวิธีการแก้ไขได้อย่างไร